

УДК: 376-053.5-053.4

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2024.14>

Олена Москальова,
ORCID iD 0009-0003-3265-3452
здобувач вищої освіти
Миколаївський національний
університет імені В. О. Сухомлинського
вул. Нікольська, 24, 54006, м. Миколаїв, Україна
tnt97508@gmail.com

Ніна Стельмах,
ORCID iD 0000-0002-8088-0612
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри спеціальної освіти
Миколаївський національний
університет імені В. О. Сухомлинського
вул. Нікольська, 24, 54006, м. Миколаїв, Україна
stivanmar.21@gmail.com

ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Стаття присвячена питанню логопедичного супроводу дітей із затримкою психофізичного розвитку, узаємодії педагогічного колективу зі здобувачем освіти та його батьками. Проаналізовано розвідки вчених, що досліджували загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) та методику навчання школярів із затримкою психофізичного розвитку в закладі загальної освіти. У розвідці досліджено проблеми зв'язного мовлення в учнів початкової школи, сформованості фонетико-фонематичного слуху, вищих психічних функцій. Визначено методичні аспекти логопедичного супроводу дітей із ЗПР у закладах загальної середньої освіти з урахуванням змішаної форми навчання. Запропоновано методи і форми роботи з дітьми з порушеннями мовлення. Визначено індикатори виявлення рівнів сформованості комунікативних здібностей учнів.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення; затримка психічного розвитку; індивідуальний підхід; інклюзивна освіта; логопедичний супровід; молодші школярі; фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення.

© Москальова О. М., Стельмах Н. В. 2024

Постановка проблеми. Однією з найважливіших, найцінніших і наймасштабніших за своїми результатами змін, що відбуваються в навчальному процесі, є набуття ним інклюзивного характеру, відкритості для всіх, орієнтація на задоволення потреб кожного учня, підвищена увага до дітей з особливими освітніми потребами.

Нині спостерігаємо неблагополучну тенденцію до збільшення кількості

неуспішних учнів, які не справляються з навчальною програмою. Найчисленнішу групу ризику становлять здобувачі освіти із затримкою психічного розвитку (ЗПР). Під час вступу до школи в дітей із ЗПР виявляється недостатність загального обсягу знань, обмеженість уявлень про навколишній світ, несформованість розумових процесів, недостатня цілеспрямованість інтелектуальної діяльності, швидке її пере-

насичення, переважання ігрових інтересів. В учнів із ЗПР фахівці відзначають різні порушення усного та писемного мовлення.

Про необхідність навчання та виховання школярів з особливими освітніми потребами в Україні зазначено в таких нормативно-правових документах: Наказ МОН України «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» (2023), Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації освітнього процесу» (2010), у рамках реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Низку досліджень присвячено вивченню етіології затримки психічного розвитку (ЗПР), особливостей її перебігу та пошуку корекційних засобів (Л. В. Вавіна, Т. О. Вісковатова, Т. М. Власова, Т. В. Єгорова, Т. С. Ілляшенко. Аналізу соціально-педагогічних умов, які впливають на формування когнітивної, емоційної та комунікативної сфер школярів із ЗПР, присвятили свої розвідки К. С. Лебединська, Т. В. Сак. Ці дослідження акцентують на важливості індивідуалізованого підходу, створенні сприятливого середовища для розвитку та використання інтегративних методик у роботі з такими дітьми.

Учені Г. В. Жаренкова, В. М. Кудрявцева, Н. П. Стадненко, І. О. Ульяновська, В. І. Тарасун зосередили увагу на пізнавальній діяльності дітей.

Дослідження особливостей супроводу дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) представлені в наукових працях так: В. О. Лубовський вивчав питання ранньої діагностики та психолого-педагогічної підтримки. С. Г. Шевченко зосереджував увагу на умовах адаптації та навчання. Р. Д. Тригер аналізувала створення сприятливого середовища для дітей із ЗПР, Л. П. Вавіна розробляла корекційні методики для роз-

витку пізнавальної діяльності, Т. О. Вісковатова займалася питаннями соціалізації та емоційної підтримки дітей із ЗПР.

Ці дослідники зробили значний унесок у розроблення методів корекційної роботи та створення умов для ефективного супроводу дітей із затримкою психічного розвитку. Роботи В. І. Лубовського, С. Г. Шевченка, Р. Д. Тригера підтверджують важливість ранньої діагностики дітей із ЗПР та створення спеціальних умов для їхнього навчання, виховання та адаптації.

На складність у навчальній діяльності молодших школярів указують Т. В. Сак, А. М. Соколов, зауваживши, що поєднання різних порушень мовлення в дітей із ЗПР мають варіативний характер і зумовлені впливом цілої низки чинників: характеру етіології, клінічної картини ЗПР, психологічних особливостей, наявності неврологічної симптоматики та інших.

Упровадження інклюзивної освіти, створення умов безбар'єрного, безпечного середовища для здобуття знань в умовах воєнного стану потребує додаткових зусиль для інтеграції учнів із фізичними та психологічними травмами.

Кожен здобувач освіти з такими порушеннями має свої особливості розвитку, тому необхідно враховувати ці відмінності. Логопедичні заняття доречно планувати індивідуально, залежно від ступеня порушень та мовних проблем школяра. У дітей-логопатів часто спостерігають недорозвинення фонематичного слуху, що впливає на здатність правильно сприймати та вимовляти звуки. Спеціаліст працює над розвитком фонематичних процесів для поліпшення звуковимови в учнів.

В основі дослідження лежить концепція Н. М. Петренка, який підкреслював, що «логопедичний супровід є початковим етапом корекції мовленнєвих порушень і відіграє провідну роль в успішній соціалізації та інтеграції дитини в освітній процес».

Метою дослідження є аналіз логопедичного супроводу дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку (ЗПР) у закладах загальної серед-

ньої освіти.

Завданнями дослідження є:

1. Дослідити чинники, що впливають на розвиток мовлення дітей.
2. Визначити методичні аспекти логопедичного супроводу дітей із ЗПР у закладах загальної середньої освіти з урахуванням змішаної форми навчання.
3. Визначити індикатори та розробити критерії оцінювання для виявлення рівнів сформованості комунікативних здібностей учнів.

Виклад основного матеріалу.

Мовлення є фундаментальною навичкою формування особистості дитини та головною умовою її успішного інтегрування в суспільство, адже саме через мовлення діти вчаться будувати соціальні зв'язки, а вчасний його розвиток закладає основи для успішного навчання. Нерозвиненість мовлення в дитячому віці може стати бар'єром для формування когнітивних компетентностей, що матиме довгострокові перешкоди для успішної соціалізації. Тож важливо приділяти належну увагу розвитку мовленевих навичок, створюючи для цього максимально сприятливе середовище.

Чинників, які здатні сприяти або завадити розвитку дитячого мовлення, багато. Розглянемо основні з них.

Найважливішим із цих чинників є фізіологічні особливості дитини. Не можна не погодитись із канадським фізіологом і нейропсихологом Дональдом Хеббом, який зазначав, що «фізіологічний розвиток мозку та нейронні зв'язки, які формуються протягом дитинства, є фундаментом для розвитку мовлення» (Хебб Дональд, 1949, с. 56). З огляду на це твердження можна зазначити, що згадані вище процеси сприяють взаємодії сенсорної та моторної зон кори головного мозку, які зі свого боку впливають на відтворення звуків, формування слів, побудову речень та розвиток мовленнєвої інтонації. Без належного розвитку цих зв'язків дитина може мати труднощі, пов'язані з розвитком мовлення, розумінням складних мовних структур та вибудовуванням комунікативних узаємин із навколишнім світом.

Швейцарський психолог Жан Піаже зазначав: «Мова є продуктом мислення, і розвиток когнітивних структур дитини безпосередньо впливає на її здатність до спілкування» (Піаже Жан, 1923, с. 86). Більшість свого професійного життя вчений провів, слухаючи дітей і спостерігаючи за ними, також співвідносячи свої дослідження з результатами спостережень своїх колег. Це дало йому змогу дійти висновку, що за «милими» й нібито «простими» висловлюваннями дітей стоять непрості процеси мислення, які мають власний порядок, свою особливу логіку тісно взаємопов'язані із процесами мовлення.

Наступним чинником є спадковість. Спадковість впливає на розвиток фонетико-фонематичного сприйняття. Його порушення зумовлене недорозвиненістю кори головного мозку, захворюваннями та травмами центральної нервової системи, а також браком чи недостатністю спілкування з дитиною. Так, Ліза Блум підкреслювала, що «кожна дитина має свій власний стиль мовлення, який відображає її темперамент і особисті риси» (Блум Ліза, 1970, с. 120).

На сучасному етапі розвитку науки феномен соціального спадкування потрактований неоднозначно, проте має широке застосування в практиці сімейного системного консультування. Численні дослідження з цього питання не можуть дати остаточної оцінки щодо переважаючої спадковості чи впливу середовища. Уважаємо, що дитина за своїми інтелектуальними здібностями схожа на того, хто довше її виховує, і якщо батьки з яких-небудь причин приділяють дитині мало часу, вона буде схожа на того, хто нею займається.

Надзвичайно важливими є соціальні чинники, які теж здатні впливати на стан центральної нервової системи дитини. Є безліч різноманітних причин, що провокують порушення в ЦНС, які надалі призводять до загального недорозвинення мовлення (ЗНМ). Здебільшого вони виникають унаслідок складної вагітності або є спричинені важкими пологодами. До порушення мовлення можуть призвести череп-

но-мозкові травми, часті інфекції, хронічні захворювання, пізнє виявлення фізичних патологій ротової порожнини. Визначимо основні соціальні чинники: брак турботи з боку близьких людей; нестача мовленнєвого спілкування; грубе і жорстоке поводження; несприятливе оточення; виховання в соціальних установах; життя в сім'ях батьків з інвалідністю, наприклад глухонімих.

Діагностування і розроблення плану коригування мовленнєвого розвитку дитини з подальшою його реалізацією – це важливий чинник, який дає змогу створити індивідуальний підхід, що сприятиме подоланню негативних факторів та пошуку ефективних рішень для стимулювання мовленнєвої активності, розвитку комунікативних навичок та формуванню впевненості у власних здібностях.

Процес діагностики та корекції мовленнєвих порушень, окрім аналізу мовлення дитини та перевірки її слуху, містить також оцінку фонетичних і фонематичних функцій (ФФНМ).

ФФНМ – це комплексне порушення, яке потребує своєчасної діагностики та корекції. Батькам важливо знати його основні симптоми та за перших ознак звертатися до фахівців для допомоги (Рібцун Ю. В., 2010, с. 50–51). Профілактика ФФНМ передбачає: регулярне спілкування з дитиною; стимулювання мовленнєвого розвитку з раннього віку; звернення до фахівців при перших ознаках мовленнєвих порушень.

Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ) характеризується певними ознаками та симптомами, які можуть проявлятися з різною інтенсивністю та комбінацією. Важливо вміти розпізнати ці особливості, щоб своєчасно звернутися по допомогу до фахівців. Ось основні прояви ФФНМ:

- Неправильна вимова звуків: дитина може спотворювати, змінювати або пропускати звуки в словах, що ускладнює розуміння її мовлення.
- Труднощі з розрізненням і аналізом звуків: діти з ФФНМ можуть плутати схожі звуки та відчувати

труднощі в аналізі слів на слух.

- Порушення фонематичного сприйняття: дитині важко визначати та розрізняти фонемати – базові звукові елементи мови, що негативно впливає на її здатність до читання та письма.
- Затримка розвитку словникового запасу і граматики: діти з ФФНМ зазвичай мають менший словниковий запас та роблять більше граматичних помилок порівняно з однолітками.
- Нестабільність вимови звуків: дитина може вимовляти одні й ті самі звуки чи слова то правильно, то неправильно.

Виходячи з наявності тих чи інших порушень мовлення та їхньої тяжкості, логопеди виділяють кілька рівнів мовленнєвого недорозвинення. Залежно від рівня належить визначати тип корекції для кожної дитини.

I рівень. Немає зовсім комунікації. Активний запас слів мінімальний, але пасивний може бути відносно багатий, оскільки дитина розуміє звернену мову.

II рівень. Наявні не лише окремі слова, але й фрази з 2–3 слів. Запас слів обмежений, артикуляція значно порушена.

III рівень. Розвинуте фразове мовлення, чітка вимова слів, поступове збагачення лексичного запасу.

IV рівень. Прояви ЗНМ на цьому рівні мінімальні. Дитина ще плутає близькі за значенням слова, робить пропуски літер, не дотримується правил узгодження.

Корекційна робота з ФФНМ охоплює індивідуальні та групові заняття з логопедом, спрямовані на розвиток: фонетичних навичок, фонематичного сприйняття, мовленнєвої моторики, правильної роботи артикуляційного апарату.

Діагностика дітей-логопатів у закладах загальної середньої освіти проходить кілька етапів: первинна діагностика, динамічне спостереження, етапна діагностика та поточна діагностика.

Визначення логопедичного діагнозу

Причини виникнення порушень	Діагноз	Наслідки	Логопедичний діагноз
Соціально-психологічні	Дислалія	Порушення вимови	ФФНМ
Аномалія розвитку органів артикуляції	Ринолалія	Назалізація звуків мовлення	ЗНМ
Порушення іннервації	Дизартрія	Порушення вимови	ЗНМ
Соціально-психологічні	Заїкання, брадилалія	Порушення фонетичних, лексичних та граматичних сторін мовлення	ЗНМ
Ураження кори головного мозку	Алалія	Порушення фонетичного, лексичного та граматичного сторін мовлення	ЗНМ

Джерело: складено на основі досліджень Гаврилової Н. С., 2012, с. 17 з авторськими доповненнями

Психолого-медичний діагноз охоплює порушення, пов'язані з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФНМ) та загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ I–IV рівнів) (Рібцун Ю. В., 2011, с. 267–268).

В учнів із ЗПР часто спостерігають порушення мовленнєвого розвитку, зокрема: обмежений словниковий запас; труднощі з граматичною будовою речень; зниження фонематичного слуху; проблеми з вимовою звуків.

Виявлені недоліки в розвитку мовлення, на думку Н. М. Петренка, можуть погіршити комунікативні можливості дітей і заважати успішному засвоєнню матеріалу (Петренко Н. М., 2021, с. 186–187).

Логопедичний супровід є першим компонентом для корекції цих пошкоджень. Раннє втручання є ключовим недорозвинення в дітей із психофізичними відхиленнями.

- Адже, загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) у дітей з

психофізичними вадами – перебіг вагітності та пологів;

- захворювання матері під час вагітності;
- хвороби дитини на час обстеження;
- рівень психомоторного розвитку;
- стан моторики;
- наявність проблем зі слухом чи зором;
- будова та розвиненість артикуляційного апарату;
- розвиток фонематичного слуху та якість звуковимови.

План корекційних занять із подолання дислалії враховує специфіку патології і передбачає:

- 1) усунення виявлених дефектів мовленнєвого апарату, що впливають на якість вимови (виправлення прикусу, пластика вуздечки тощо), розвиток слухового сприйняття,

- тренування дрібної моторики, корегування мовленнєвого ди- хання;
- 2) розвиток навичок розрізнення звуків і їх правильної вимови за допомогою різних технік та логопедичного обладнання, автоматизацію вимови звуків та їх уведення в усне мовлен- ня;
 - 3) освоєння комунікативних на- вичок, щоб дитина навчилася правильно використовувати звуки під час спілкування.

Регулярність занять із логопедом є ключем до успіху: оптимально їх про- водити два-три рази на тиждень. Крім цього, виконання домашніх завдань є важливою частиною корекції, тому батьки мають за- безпечити систематичну роботу вдома.

При комплексному підході, що перед- бачає заняття з фахівцями, артикуляційну гімнастику, логопедичний масаж та до- машні вправи, на корекцію простих форм дислалії потрібно близько трьох місяців. Для складних форм зазвичай необхідно від трьох до шести місяців. Результати обсте- ження допомагають фахівцям з'ясувати причини порушення, поставити діагноз і розробити план корекційної терапії.

У сучасних умовах взаємодія спеціаліста-логопеда з дітьми та їхніми батьками дещо змінює звичний формат роботи логопедів і має свої переваги та не- доліки. Однак завдяки активній співпраці з батьками, які стають невід'ємною части- ною занять, ця проблема значною мірою компенсується.

Регулярний моніторинг успішності дитини в оволодінні мовленнєвими навич- ками є засобом для коригування навчаль- ного процесу. До цього можна додати оці- нювання як під час очних зустрічей, так і дистанційно через відеоконференції.

Залучення онлайн-платформ і ре- сурсів. В умовах змішаного навчання важ- ливу роль відіграють цифрові технології,

які можуть бути застосовані для розро- блення логопедичних занять. Для органі- зації дистанційних занять можна послуго- вуватися спеціалізованими логопедичними програмами, де представлено інтерактивні вправи для розвитку мовлення, а також є відеозв'язок для проведення індивідуаль- них консультацій. Використання інфор- маційних технологій, зокрема хмарних сервісів, уможливить забезпечення досту- пу до навчальних матеріалів, організацію ефективного зворотного зв'язку та ство- рення індивідуальних маршрутів розвит- ку для кожного учня. У сучасних умовах комунікація вчителя-логопеда і логопата вибудовується за умови застосування ін- формаційних ресурсів (інтернет-сервіси), за допомогою яких можна створювати візу- алізації, карти, ігри, тести, таймлайни, хма- ри слів: WordArt, LearningApps, WorldWall, Padlet, Lino, Canva, Blendspace. Для під- готовки корекційно-розвиткових занять учитель-логопед підбирає мовленнєвий і немовленнєвий матеріал у форматі презентації PowerPoint.

Серед можливостей програмного за- безпечення PowerPoint – реалізація об'єк- тів, вибудовування траєкторії руху карток зі звуками. Учитель-логопед має можливість надати дистанційне управління екраном, і логопат може самостійно з'єднати різні фрагменти, створюючи одне ціле (склад, слово, речення). Це сприяє оптимізуванню роботи із фонетико-фонематичним недоро- звиненням мовлення (ФФНМ) у дітей. Для розширення дитячого світогляду і розумін- ня навколишнього світу вчитель-логопед використовує немовні елементи (шум вітру, спів пташок, звуки музикальних інстру- ментів). Розвиток зорової, слухової пам'яті сприяє збільшенню активного і пасивного словника дитини.

Системність і регулярність за- нять. Важливо підтримувати постійний графік логопедичних занять, навіть в умо- вах дистанційного навчання. Регулярність є запорукою прогресу мовленнєвого ро-

звітку дитини.

Психоемоційна підтримка. Діти із ЗПР можуть відчувати труднощі в адаптації до нових умов навчання, тому важливо забезпечити психологічну підтримку. Логопеду належить працювати не тільки над розвитком мовленнєвих навичок, але й над створенням комфортної атмосфери для навчання.

Співпраця з батьками. Батькам належить важлива роль в організації та підтримці логопедичних занять в умовах дистанційного навчання. Логопед має надавати їм рекомендації щодо виконання вправ вдома, а також пояснювати, як найдоречніше підтримувати дитину під час заняття. Саме тому робота з батьками також є важливою частиною логопедичної корекції.

Батьки отримують рекомендації щодо того, як підтримувати мовленнєвий розвиток дитини вдома, послуговуватися певними вправами чи іграми для стимуляції мовлення. Під час підготовки індивідуальної програми розвитку здобувача освіти доречно орієнтуватися на компетентнісний підхід, формувати вміння і навички в учня та залучати до співпраці батьків. Триєдина модель співпраці «педагоги – учні – батьки» сприяє успішній адаптації та інтеграції учня із ЗПР в освітній процес.

Важливість цієї співпраці полягає в зосередженні на системному підході, під час якого вчитель-логопед, дитина, батьки діють разом. Це забезпечує максимальні результати в розвитку мовлення дитини (Іщенко О., Кошарська Л., 2023, с. 69–73.). Стисло аналізуючи системний підхід, можемо зазначити, що головним завданням цього є створення єдиної стратегії корекційної роботи, яка здатна максимально охопити всі аспекти мовленнєвого розвитку дитини, зокрема: педагог-логопед на основі результатів діагностики розробляє корекційні вправи та реалізовує їх на практичних заняттях; дитина, виконуючи завдання, розвиває своє артикуляційні, словникові та комунікативні здібності; батьки допомага-

ють дитині закріплювати досягнення, виконуючи рекомендації логопеда вдома. Така співпраця дозволяє забезпечити комплексний підхід, що значно підвищує ефективність корекційної роботи.

В основу роботи логопеда з родинами покладені принципи:

- комплексного підходу до організації корекційно-педагогічного процесу (єдності діагностики і корекційно-педагогічного процесу);
- співробітництва між батьками і фахівцями, батьками і дітьми;
- урахування інтересів;
- провідної діяльності;
- онтогенетичного підходу (Кондратьєва О. В., 2023, с. 60–61).

Учитель-логопед має дотримуватися таких форм роботи з батьками:

1. Консультативно-рекомендаційна співпраця під час первинного психолого-педагогічного обстеження, консультативних відвідувань, повторних психолого-педагогічних обстежень.

2. Консультативні відвідування – на цих зустрічах батьки отримують конкретні поради щодо корекції мовлення дитини в повсякденному житті, застосування різних методик удома.

3. Повторні психолого-педагогічні обстеження, що проводять для відстеження динаміки розвитку мовлення і корекційної роботи, зазвичай через певні інтервали часу. Вони дозволяють коригувати стратегію роботи залежно від результатів.

Індикатори оцінювання рівнів сформованості комунікативних здібностей учнів.

Для визначення сформованості комунікативних здібностей учнів пропонуємо індикатори, які відображають основні аспекти комунікативних здібностей, що охоплюють мовленнєву активність, емпатію, здатність до діалогу, невербальну комунікацію та визначення рівнів розвитку кожного з цих компонентів. Для визначення рівнів ураховано базові характеристики

комунікативних умінь дитини відповідно до її віку.

Високий рівень – 3 бали, середній – 2, низький – 1.

Таблиця 3

Індикатори оцінювання комунікативних здібностей	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Мовленнєва активність	Учень активно бере участь у спілкуванні, чітко висловлює думки, використовує різноманітний словниковий запас	Учень бере участь у спілкуванні, але іноді потребує підтримки в формулюванні думок, словниковий запас обмежений	Учень іноді бере участь у спілкуванні, відповідає односкладно, має обмежений словниковий запас
Емпатія	Учень добре розуміє емоції співрозмовника, уміє підбадьорити або підтримати	Учень частково розуміє емоційний стан інших, але потребує підказок для відповідних реакцій	Учень інколи помічає емоції інших, не реагує або не виявляє співчуття
Здатність до діалогу	Учень активно веде діалог, виявляє інтерес до слів співрозмовника, уміє ставити доречні запитання	Учень частково підтримує діалог, але може не завжди розуміти або цікавитися думкою співрозмовника	Учень уникає діалогу, відповідає коротко, не виявляє інтересу до висловлювань інших
Невербальна комунікація	Учень використовує жести, міміку та зоровий контакт для посилення своїх висловлювань	Учень використовує жести та міміку, але не завжди ефективно. Зоровий контакт може бути обмеженим	Учень майже не використовує жести чи міміку, уникає зорового контакту

Джерело: складено на основі досліджень Н. В. Возчикової, 2014, с. 18–26

Висновки та перспективи дослідження.

Логопедичний супровід дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення є важливим складником їхнього гармонійного розвитку, що впливає на академічну успішність, соціальну інтеграцію та майбутнє становлення особистості. У контексті впровадження інклюзивної освіти це питання стає ще більш актуальним, адже кожна дитина має право на якісну освіту, а корекційна допомога логопеда забезпечує рівні можливості для всіх учнів.

Досліджені чинники молодших здо-

бувачів освіти дають змогу логопедам здійснити корекцію мовленнєвих порушень, розвиток комунікативних навичок і вдосконалити загальну мовленнєву діяльність школяра, щоб він мав змогу чіткіше висловлювати свої думки, легше спілкуватися з однолітками.

Узяття до уваги визначених методичних аспектів логопедичного супроводу дітей із ЗПП у закладах загальної середньої освіти в умовах змішаної форми навчання сприятиме ефективному розвитку комунікативних навичок учнів, їхній адаптації до освітнього процесу.

Виявлені індикатори оцінювання рівнів сформованості комунікативних здібностей учнів для діагностування. Це дасть змогу врахувати індивідуальні особливості учнів, своєчасно виявити проблеми в розвиткові комунікативних здібностей, а також розробити ефективні заходи для корекції мовленнєвих порушень та подальшого

розвитку комунікативної компетентності дитини.

Перспективи досліджень. Подальших досліджень потребує докладне вивчення особливостей та технологій логопедичного супроводу дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Блум Л. Розвиток мовлення у дітей: індивідуальні відмінності / Л. Блум. – Нью-Йорк : Wiley, 1970. – С. 20.
2. Возчикова Н. В. Формування комунікативної компетентності у старших дошкільників із дитячим церебральним паралічем засобами комунікативних вправ / Н. В. Возчикова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2014. – Вип. 25. – С. 18–26. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2014_25_5.
3. Гаврилова Н. С. Психологія мовленнєвого розвитку дітей / Н. С. Гаврилова. – К. : Видавництво «Наукова думка», 2012. – 270 с.
4. Іщенко О., Кошарська Л. Крокуй упевнено. Книга взаємозв'язку між учителем-логопедом та батьками. Система ігрових завдань. Старший дошкільний вік / О. Іщенко, Л. Кошарська. – Тернопіль : Вид-во: Мандрівець, 2023. – С. 69–73.
5. Кондратьєва О. В. Розмовлятимугарно! Частина 1. Лексика: навчально-методичний посібник для роботи з немовленнєвими дітьми / О. В. Кондратьєва. – Тернопіль : Вид-во: Мандрівець, 2023. – С. 60–61.
6. Логопедичні ігри та вправи / Освітній проєкт «На урок». – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/igri-ta-vpravi-na-rozvitok-sluhovo-uvagispriyumannya-ram-yati-237078.html>
7. Ольшевська Ж. Ю., Олтаржевська Л. В. Організація корекційно-розвиткової роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку в закладі дошкільної освіти. Старша група: 6-й рік життя / Ж. Ю. Ольшевська, Л. В. Олтаржевська. – Тернопіль : Вид-во Мандрівець, 2020. – С. 70–72.
8. Піаже Ж. Психологія інтелекту // Ж. Піаже. – Париж : Armand Colin, 1923. – С. 86.
9. Петренко Н. М. Особливості навчання дітей із ЗПР в умовах змішаного навчання / Н. М. Петренко. – Харків : Педагогічна думка, 2021. – С. 186–187.
10. Рібцун Ю. В. Концептуальні підходи до організації ігор-занять в умовах логопедичної групи спеціального ДНЗ компенсуючого типу / Ю. В. Рібцун // Дефектологія. Особлива дитина: навч. та вихов. – 2011. – № 4. – С. 6–9.
11. Рібцун Ю. В. Корекційно-розвивальна програма як базис роботи вчителя-логопеда / Ю. В. Рібцун // Управління в освіті : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., 14–16 квітня 2011 р., м. Львів / відп. ред. Л. Д. Казименко. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. – С. 267–268.
12. Рібцун Ю. В. Предметно-розвивальне середовище у молодшій логопедичній групі для дітей із ЗНМ : навч.-метод. посіб. / Юлія Рібцун. – К. : Освіта України, 2010. – С. 50–51.
13. Сидоренко І. Г. Логопедична допомога дітям з особливими освітніми потребами / І. Г. Сидоренко. – Одеса : Наука і освіта, 2019. – С. 53–54.
14. Смола О. М. Розвиток мовленнєвої компетентності через формування наскрізних умінь в учнівній української початкової школи / О. М. Смола // Вересень. – 2023. –

№ 4 (99) С. 25–37. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2023.03>.

15. Трофименко Л. І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку : навчально-методичний посібник / Л. І. Трофименко. – Київ, 2014. – 72 с.

16. Хебб Д. О. Організація поведінки: нейропсихологічна теорія / Д. О. Хебб. – Нью-Йорк : Wiley, 1949. – С. 56.

SPEECH THERAPY SUPPORT FOR YOUNGER SCHOOL-AGE CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS

Moskalova Olena,

student in higher education

V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University

24 Nikolska Street, 54006, Mykolaiv, Ukraine

ttt97508@gmail.com

Stelmakh Nina,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor, Associate Professor

of the Department of Special Education

V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University

24 Nikolska Street, 54006, Mykolaiv, Ukraine

stivanmar.21@gmail.com

The article addresses the issue of speech therapy support for children with delayed psychophysical development, focusing on the interaction between teaching staff, students, and their parents. It analyzes scholarly research on the general underdevelopment of speech (GUS) and methods for educating students with delayed psychophysical development in general education institutions. The study explores challenges related to connected speech in primary school students, as well as the development of phonetic-phonemic perception and higher mental functions. Methodological aspects of speech therapy support for children with delayed psychophysical development in general secondary education institutions are outlined, with consideration given to mixed forms of education. Furthermore, methods and approaches for working with children with speech disorders are proposed, along with indicators for assessing levels of communicative ability.

The research provides a detailed analysis of phonetic and phonetic-phonemic underdevelopment of speech, particularly difficulties in the perception, differentiation, and reproduction of sounds, which significantly impact pronunciation and language comprehension. The importance of developing phonemic processes to address these deficiencies is emphasized.

The paper reviews modern speech correction methods adapted for children with delayed psychophysical development. It outlines strategies and techniques employed by speech therapists to develop connected speech, highlighting the critical role of collaboration among teachers, speech therapists, and parents. The article notes that speech therapy support for children with psychophysical development disorders involves not only corrective interventions but also training for parents to apply methods that stimulate their child's speech development at home. Practical recommendations for parents include the use of specialized games and exercises aimed at speech formation.

The authors stress that systematic cooperation between parents, teachers, and speech therapists is essential for effectively overcoming speech difficulties in children with

psychophysical development disorders.

Keywords: *delayed mental development; general underdevelopment of speech; inclusive education; individual approach; phonetic-phonemic underdevelopment of speech; speech therapy support; younger schoolchildren;.*

REFERENCES

1. Blum, L. (1970). *Rozvytok movlennia u ditei: indyvidualni vidminnosti* [Speech Development in Children: Individual Differences]. Niu-York: Wiley, 20 (ukr).
2. Havrylova, N. S. (1985). *Psykhologhiia movlennievoho rozvytku ditei* [Psychology of children's speech development]. K.: Vydavnytstvo «Naukova dumka» (ukr).
3. Ishchenko, O. & Kosharska, L. (2023). *Krokui upevnenno. Knyha vzaiemozviazku mizh uchytel'em-lohopedom ta batkamy. Systema ihrovykh zavdan. Starshyi doshkilnyi vik* [Step confidently. A book of the relationship between a speech therapist teacher and parents. Game task system. Older preschool age]. Ternopil: Vyd-vo: Mandrivets, 69–73 (ukr).
4. Khebb, D. O. (1949). *Orhanizatsiia povedinky: neiropsykhologichna teoriia* [Behavioral organization: neuropsychological theory]. Niu-York: Wiley, 56 (ukr).
5. Kondratieva, O. V. (2023). *Rozmovliatymu harno! Chastyna 1. Leksyka* [I will talk well! Part 1. Vocabulary: an educational and methodological guide for working with non-speech children]. Ternopil: Vyd-vo: Mandrivets, 60–61 (ukr).
6. Lohopedychni ihry ta vpravy / Osvitnii proiekt «Na urok» [Speech therapy games and exercises /Educational project «For a lesson»]. Elektronnyi resurs. Retrieved from: <https://naurok.com.ua/igri-ta-vpravi-na-rozvitok-sluhovo-uvagi-spriymannya-pam-yati-237078.html> (ukr).
7. Olshevska, Zh. Yu. & Oltarzhevska, L. V. (2020). *Orhanizatsiia korektsiino-rozvytkovoi roboty z ditmy iz zatrymkoiu psykhichnoho rozvytku v zakladi doshkilnoi osvity. Starsha hrupa: 6-y rik zhyttia* [Organization of corrective and developmental work with children with mental retardation in a preschool education institution. Senior group: 6th year of life]. Ternopil: Vyd-vo Mandrivets, 70–72 (ukr).
8. Petrenko, N. M. (2021). *Osoblyvosti navchannia ditei iz ZPR v umovakh zmishanoho navchannia* [Peculiarities of teaching children with ZPR in conditions of mixed learning]. Kharkiv: Pedagogichna dumka, 186–187 (ukr).
9. Piazhe, Zh. (1923). *Psykhologhiia intelektu* [Psychology of Intelligence]. Paryzh: Armand Colin, 86 (ukr).
10. Ribtsun, Yu. V. (2011). Kontseptualni pidkhody do orhanizatsii ihor-zaniat v umovakh lohopedychnoi hrupy spetsialnoho DNZ kompensuiiu choho typu [Conceptual approaches to the organization of games-classes in the conditions of a speech therapy group of a special compensatory type PEI]. *Defektologhiia. Osoblyva dytyna: navch. ta vykhov*, 4, 6–9 (ukr).
11. Ribtsun, Yu. V. (2011). Korektsiino-rozvyvalna prohrama yak bazys roboty vchytelia-lohopeda [Correctional and development program as the basis of the work of a speech therapist teacher]. *Upravlinnia v osviti*. Lviv: Vyd-vo Lvivskoi politekhniki, 267–268 (ukr).
12. Ribtsun, Yu. V. (2010). *Predmetno-rozvyvalne seredovyshche u molodshii lohopedychnii hrupi dlia ditei iz ZNM* [Subject-developmental environment in the junior speech therapy group for children with GUS]. K.: Osvita Ukrainy, 50–51 (ukr).
13. Smola, O. M. (2023). Rozvytok movlennievoi kompetentnosti cherez formuvannia naskriznykh umin v uchnivnovoi ukraïnskoi pochatkovoi shkoly [Development of speech competence through the formation of end-to-end skills in students of the new Ukrainian primary school]. *Veresen*, 4 (99), 25–37. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2023.03> (ukr).
14. Sydorenko, I. H. (2019). *Lohopedychna dopomoha ditiam z osoblyvymy osvitnimy*

potrebamy [Speech therapy assistance for children with special educational needs]. Odesa: Nauka i osvita, 53–54 (ukr).

15. Trofymenko, L. I. (2014). *Diahnastyka ta korektsiia zahalnoho nedorozvytku movlennia u ditei doshkilnoho viku* [Diagnosis and correction of general speech underdevelopment in preschool children]. Kyiv (ukr).

16. Vozchukova, N. V. (2014). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti u starshykh doshkilnykiv iz dytiachym tserеbralnym paralichem zasobamy komunikatyvnykh vprav [Formation of communicative competence in older preschoolers with cerebral palsy by means of communicative exercises]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiа 19: Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykhohihiа. Vyp. 25, 18–26*. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2014_25_5 (ukr).

Стаття надійшла до редакції: 26.11.2024

Прийнята до друку: 27.11.2024